

יבמות עא

משה שווערד

1. ספר מנחת חינוך - מצוה יג - אות יב

[יב] והנה לאו זה נוהג בכל החייבים במצוות הן אנשים וכו' וכל הנחשבים למעלה, חוץ מחרש שוטה וקטן דלאו בני מצוות נינהו בכל הלא תעשה שבתורה. אך לדעת הרב המחבר דהוי לאו שאין בו מעשה חקרת לעיל [מצוה ח' אות ד'] אי נשים מצוות על לאו שאין בו מעשה ואין צורך לכפול. וגם נראה לי דאם הבן נכר הוא קטן, ודאי לאו בכלל בן נכר הוא, דאין לו דעת, וכן אפילו הוא [בן] מומר ומומרת, מ"מ הוי ליה כתינוק שנשבה לבין הגוים כיון שאינו עושה בזדון מרצונו דהוא [ב]קטן, ומכל שכן חרש ושוטה שיצאו מן הדת אין עובר המאכיל בלאו זה, כן נראה פשוט, עיין בהל' ריבית [יו"ד סימן קנ"ט ס"ג] ובהל' מילה [שם סימן רס"ו ס"ב]:

2. תוספות יבמות דף עא/א

ואין המרת דת פוסלת במעשר - בסוף מי שהיה טמא (פסחים דף צו. ושם) גרסי' בכל הספרים ואין המרת דת פוסלת בתרומה ושפיר ממעטינן תרוייהו מחד בו דבו משמע בו ולא בדברים אתרים ואיצטריך למעוטי תרוייהו תרומה דלא נילף בגזירה שוה דתושב ושכיר ומעשר בגזירה שוה דממנו ממנו:

3. חדושי הרשב"א על מסכת יבמות דף עא/א

מומרות פוסלת בו ואין מומרות פוסלת במעשר. קשיא לי לימא אין מומרות פוסלת בתרומה. ונ"ל דכל דאיכא לאקושי תרומה לפסח מקשינן מגזירה שוה דתושב ושכיר, דאפילו לאנינות הוה מקשינן אי לאו דאפקיה קרא מדכתיב וכל זר ומזרות לא ממעטינן אלא דאזיל דכתיב תושב, ולרבוויי אנינות ולמעוטי מומרות ליכא למימר, דאזיל דמומרות חמורה. ועוד דלא שבקינן מידי דכתיב בגופיה דפסח וילפינן אנינות דלא כתיב בגופיה וכדאמרן לעיל, כנ"ל:

- [מח' אחרונים אם המרת דת פוסלת בשאר קדשים: זבח התודה-פוסלת גם בשאר קדשים, גריז- רק בק"פ]

4. המאירי על מסכת יבמות דף עא/א

אף על פי שביארנו בערל שאינו רשאי לאכול בקרבן הפסח מכל מקום מותר הוא במצה ומרור ויש מפרשים שחייב בהן אחר שהוא ערל מצד האונס וגדולי המחברים כתבו שמותר להאכיל מצה ומרור לגר תושב ושכיר:

5. ריטב"א על מסכת יבמות דף עא/א

לאתווי ערבי מהול וגבועני מהול. וא"ת הא למה לי קרא גרע עכו"ם? מהול ממשומד וי"ל דדילמא משומד גרע טפי שנתכרו מעשיו לאביו שבשמים:

6. המאירי על מסכת יבמות דף עא/א

ערבי מהול או גבועני מהול ר"ל אחד מבני קטורה שהם אומות שמקיימין מצות מילה וכן הדין באחד משאר אומות שמל אחד מהם את עצמו אין מילתם כלום ועדין כערלים הם לכל דבר ואסורים לאכול בקרבן הפסח ... אלא שלענין פירוש ערבי וגבועני דנקט הוא מפני שהם אומות של בני ישמעאל ובני קטורה שנוהגין במילה:

7. ספר שאגת אריה - סימן מט

ועוד ק"ל אי סלקא דעתך דבני קטורה מצווין על המילה, מהא דתנן בפ"ג דנדרים (לא, ב) שאיני נהנה מן הערלים, מותר בערלי ישראל ואסור במולי אומות העולם, שאיני נהנה ממולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי או"ה. והשתא אמאי פסק תנא למילתיה דבנודר מן הערלים אסור במולי או"ה, ובמין המולים איפכא. ומשמע דכל או"ה איתנהו בהאי דינא לבד מישראל, והרי בני קטורה כיון דחייבין במילה כישראל, יהיו נמי בכלל מולין ולא בכלל ערלים:

ואין לומר דבני קטורה דאע"ג דמצווין על המילה, מכל מקום ישנן בכלל ערלים ובכלל מולין אינן, מטעמא שמפרש שם במתניתין שאין ערלה קרוי אלא על שם העכו"ם, שנאמר כי כל הגוים ערלים כו'. דאם כן קשה מהא דפ"ב דעכו"ם (כו, א) דאמר מנין למילה בעכו"ם שהיא פסולה, רב אמר ואתה את בריתי תשמור, ר' יוחנן אמר המול ימול, מאי בינייהו ערבי מהול וגבועני [ו"ג, גבעוני] מהול איכא בינייהו, למאן דאמר המול ימול איכא, ומאן דאמר את בריתי תשמור ליכא, ופרין ולמ"ד המול ימול איכא, והתנן שאיני נהנה מן ערלים כו', אלמא אע"ג דמהילי כמאן דלא מהילי דמי, אלא איכא בינייהו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלוהו, למ"ד אתה את בריתי תשמור איכא, למ"ד המול ימול ליכא, ופרין ולמ"ד המול ימול ליכא והתנן איני נהנה ממולים כו', אלמא אע"ג דלא מהילי כמאן דמהילי דמי. ומחמת קושיא זו שביק להווא אורחא ומסיק איכא בינייהו אשה. והשתא הוה ליה למימר איכא בינייהו בני קטורה, דלמ"ד ואתה את בריתי תשמור איכא, דבני שמירת ברית נינהו כיון דמצווין על המילה. ולמ"ד המול ימול ליכא, דהא אמרת אע"ג דמהילי כמאן דלא מהילי לגבי ישראל, דמה"ט לענין נדרים אינן בכלל מולין כישראל, וישנן בכלל ערלים כאו"ה:

אלא שבזה י"ל דאע"ג דבני קטורה חייבין במילה, היינו למול דוקא, אבל לא לפרוע, שהרי לא ניתנה פריעה לאברהם אבינו, כדאמר בפרק הערל (יבמות עא, ב) ופריעת מילה בהלכה למשה מסיני נאמרה, כמ"ש התוספות שם (ד"ה לא).

הילכך דוקא לישראל נאמרה ולא לבני קטורה, לפיכך בני קטורה נמי הוה להו כערלים לגבי ישראל הואיל ואינן במצות פריעה. ואילו לגבי ישראל תנן מל ולא פרע כאילו לא מל. ואם עשה כן בשבת חייב חטאת, דעביד חבורה שלא במקום מצוה כדאמר בפר"א דמילה (שבת קלז, ב). הילכך אינן בכלל ואתה את בריתי תשמור, משום דכשניתנה תורה ונתחדשה הלכה דמל ולא פרע כאלו לא מל, אינו קרוי אצל ישראל שמירת ברית אא"כ מצווה נמי על הפריעה. וכהאי גוונא אמר בפר"א דמילה (שם קלה, א) דכל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לשמונה, ופריך דורות ראשונים יוכיחו שאין אמו טמאה לידה ונימולים לה, ומשני ניתנה תורה ונתחדשה הלכה:

8. תוספות יבמות דף עא/א

והני מולין נינהו והתנן קונם שאני נהנה - **אין להקשות היכי פריך מנדרים ללישנא דקרא דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם** דבסיפא דמתני' דהכא מפיך ליה מקרא שנאמר כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב ...

9. המאירי על מסכת יבמות דף עא/א

לא מלשון בני אדם לבד הוא אלא מדכתיב כל הגוים ערלים ואף על פי שמקצת שבהם אינם ערלים כערבי וגבנוני

10. ריטב"א על מסכת יבמות דף עא/א

וי"ל דלגבי עכו"מ ז' בפי' קרא אותם הכתוב ערלים לכל דבר כדכתי' כי כל עכו"מ ז' ערלים וכל עכו"מ ז' ריבה אפילו ערביים וגבעונים:

11. המאירי על מסכת יבמות דף עא/א

גר שמל ולא טבל אף על פי שהוא יתר מערבי מהול שהרי מל לשם יהדות וליכנס בבריתו של אברהם אבינו הואיל ומכל מקום לא נגמר גרותו אף הוא אינו אוכל בקרבן הפסח:

12. שערים מצויינים בהלכה

אלא לאתויי גר שמל ולא טבל כו'. פי' וק"ל דאינו גר עד שיטבול נמי. והקשה הרשב"א א"כ היינו גוי, וכמו ערבי מהול וגבעוני מהול, ותירץ דשאני הכא דהמילה היה לשם יהדות, ואע"פ שלא נגמר גירותו, מ"מ כבר התחיל ונכנס קצת בדת יהודית, שאינו צריך אלא טבילה. וכ"כ הריטב"א. וכעין זה כתבו התוס' במס' ע"ז (סד: ד"ה אין מפקידין), במעשה שהיה בגר שמל ולא טבל ונגע בין והתיר ר"י בשתיה כו'. וכן בתשו' הרדב"ז (ח"ג סי' תתק"ז) כתב, דאם נגע בין מותר, משום דיצא מכלל גוי, אלא שלא נכנס עוד לכלל ישראל לצרפו למנין או לענין קידושי אשה. וכ"כ הרמ"א (יו"ד סי' קכד ס"ב). ובשמ"ב קונ"א (ח"ד סי' קצט סק"ב) הבאנו בשם הפירוש על תרגום יונתן (וישלח לה-ב), דמה"ט צוה יעקב לבניו לטהר עצמם מן

המתים שהרגו בשכם דכיון שנמולו דינם כקצת ישראל. ומזה נראה לי ראיה למש"כ בתשו' מנחת אלעזר (ח"ג סי' ח) בנכרי שנמול ונתגייר ומחמת מכה המילה מת, ועדיין לא טבל, שהורה שיש לקברו בקבר ישראל, כיון שכבר עשה מעשה גדולה ליכנס בדת ישראל ואין לרחקו, אלא מסופק אי מחויבים לרחק ד' אמות מכל צד, עי"ש טעמו.

13. שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן שנא

(ד) **וסבור הייתי לחדש ולומר דאף דאינו גר עד שימול ויטבול. מ"מ במצות שבת שבמרה נצטוו. וזה הי' קודם טבילה שהי' בשעת מתן תורה כדי לקבל הזאה.** ועל שבת נצטוו במרה מקרא דכתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. ובזוה"ק בא (מ' ע"א) וז"ל אימתי אתפרעו בשעתא דכתיב שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. **הנה כי תיכף שנגמר מילה שלהם נצטוו על השבת.** ע"כ לדורות נמי תיכף לאחר מילה מצווה על השבת. **ואף שבפסח אסור קודם טבילה כדיליף מקרא דתושב ושכיר כדאיתא ביבמות (ע"ב ע"א) שאני פסח שנצטוו במצרים עוד קודם מילה כמו שפירש"י פ' בא (פ"ב ו') שמלו**

באותה הלילה ועשו הפסח עוד קודם מילה. ע"כ הוראת שעה הי' ואין ללמוד ממנו לדורות שבמילה יהי' מצווים בפסח. אבל שבת שלא נצטוו עד אחר מילה כ"ש לפי הזוה"ק שתיכף בגמר מילה הי' ציווי שבת כנ"ל. שפיר יש ללמוד מזה לדורות בגר:

(ה) אך לדעת תוס' בשמעתין (מ"ו ע"ב) סד"ה כי דגוי שמל ולא טבל חשיב ערל דגוי גמור הוא. אי אפשר לומר כן. ואף לדעת רשב"א יבמות (ע"א ע"א) הואיל ומל לשם גירות חשיב מהול. מ"מ מדלא אמר שהועיל לו המילה תיכף להיות מוזהר על השבת. משמע שאין מצווה עוד בשום מצות ישראל. עוד ראיתי בר"ן ע"ז [בד' הרי"ף כו ע"ב] שם דגר שמל ולא טבל גרוע מגר תושב שלא קיבל עליו כלל רק על לאחר טבילה. א"כ אינו מצווה על השבת. וסוגי' דשמעתין צ"ע. ואולי לפי שלא נתגלה ספר הזוהר בימי הראשונים לא משמע להו שבמילה יחול עליו חיוב מצות שבת. מאחר שבמילת מצרים [שממנה למדין מילה לגרים לדורות] עוד לא נצטוו על השבת עד זמן רב אח"כ במרה:
(ו) אך לפי הזוה"ק שבמרה פרעו. ואז הא נצטוו על השבת יש לומר דגם לדורות מחוייבין בשבת לאחר המילה ואתי שפיר סוגיא דיבמות. ... ביוהכ"פ אומרים אתה בחרתנו ולא בשבת משום שנצטוו במרה שעדיין לא נבחרו ישראל כמ"ש הרא"ש [ע"ב ב"י או"ח סי' רע"א]... ולדינא אם נאסר גר שמל ולא טבל במלאכת שבת צ"ע"ג:

14. ריטב"א על מסכת יבמות דף עא/א

מהו לסוך שמן של תרומה פי' דסיכה כאכילה כדדרשינן בעלמא וגם לרבות הסך ומה שכתב רש"י ז"ל מדכתי' ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו וכדכתב בפ' ר"ע לענין י"ה ליתיה דההיא אסמכתא וזכר לדבר בעלמא הוא וכדפרכינן התם ובמ' נדה בס"ד:

15. מרחשת [ח"א ס' מג: ה, ו]

(ה) ואין להקשות לפי' דבליילא נפסק חיוב המילה ואינו זמנו, איכ' יהי' ערל מותר לאכול בתרומה בליילא כיון שאין זמנו למול ונפסק ממנו חיובו איכ' הו"ל כערלות שלא בזמנו דמיבסי לן אס' מעכבא, זה אינו אף שנפסק עלם החיוב למול בליילא מי"מ אינו חשוב ערלות שלא בזמנו כיון שכבר נתחייב במילה ונעשה ערל, שוב אין ניטל ממנו שם ערל, אף שפקע חיובו מלמול ולא גרע ממנו אחיו מחמת מילה שאין עליו חיוב למול, מ"מ חשוב ערל, וכדעת רש"י ר"פ הערל, ואף לדעת ר"ת, שחשוב ערל שמתו אחיו מחמת מילה כערלות שלב"ז, היינו התם משום דלא נתחייב עדין מפולס למול, אבל צמי שנתחייב במילה פסס אחת שוב לא פקע ממנו שם ערל אף שנפסק חיובו בכל ליילא מלמול, וז"ב. והכי מוכח בגמרא דהערל דמילת עבדיו וזכריו בשעת אכילה מעכב עליו מלאכול פסחו, והא שעת אכילה הוא בליילא ואז אינו בר מילה, איכ' אחי מעכב עליו כיון שאינו יכול למול הר"ז דומה כמו שלא היה יכול למול בשעת עשי' כגון אביו ואמו צבא"ס שאינו מעכב בשעת עשי', איכ' הכ"ז בשעת אכילה, אי' כיון שכבר נתחייב פסס אחת למול שוב גם בליילא מעכב עליו אף שאינו שעת מילה:

ועוד נוכל לומר דמשויה לא חשוב בליילא ערלות שלב"ז אף שאינו מחוייב למול אז היינו משום דליילא לא חשוב מחוסר זמן, וכמו שהוא לפנין קרבן וכדומה, כמבואר בכמה דוכתי ועי' הוא חשוב כמי ערל גם בליילא:

(ו) **ומה** שחמה כתי' על הא דנקט הגמי' שם כגון שהיו אביו ואמו צבא"ס אחי נקט אמו הא אמו אינה מחוייבת במילת בנה כמבואר בקדושין, במח"כ ל"ד בזה אף שאין מוטלת עליו מלות מילה מ"מ מילת זכריה ועבדיה מעכבה מלאכול בפסח כדמקשינן בפשיטות ביבמות (מ"ח א') עבד איש ולא עבד אשה, הרי שמילת עבדיה מעכבה לאכול

בפסח, אף שאינה מחוייבת בעלם מילתו והו"ה צמילת זכריה, ואף שיש לחלק קלמ' שפנדים כיון שהם שלה הרי מילתם מעכבה, אבל מילת זכרים מלך מה הם מעכבים באכילה אח' האב עי' לא מלך קורבה דאיכ' יעכב גם אחיו או שאר קרוביו, אפי' משום שהאב שעליו מוטלת מלות מילה שייך לעכב אבל לא להאס, אבל עכ"פ חזינן שטוב אכילת הפסח מלך מילת זכריו ועבדיו אינה שייכה אל מלות מילה מלך עלמא, וכמו במילת עבדיה ואיכ' הכ"ז גם במילת בנה. שוי"מ שמוהרשא"ל צמ"ה עמד בקושיה כתי' ותי' כמו שכתבתי. ומה שחמה כתי' אחי לא מוקי לה בשלח הי' כאן מוהל למול בחנם או בשכר — באמת כבר הרגיש בזה הרשב"א ז"ל צחי' על הא דטומטום שנקרע ציני ציני, והא אפשר למקרע והוי בר מהילא גם בצפרא, ואם משום שאין כאן מי שבקי לקרוע ואיכ' גם צפאין האב בקי למול גי' יהי' לאו בר מהילא, ותי' תשום דרוב בקיחין הם במילה חשוב בר מהילא משאיכ' בקריעת הטומטום שאין הכל בקיחין חשוב לאו בר מהילא, יעו"ש. ומחורלם גם קושייתנו:

16. רש"ש מסכת יבמות דף עא עמוד ב

ואיתפח ביני וביני. נ"ל דהיינו דוקא דאיתפח בעוד יום שהוא ראוי להמול אבל אם לא איתפח עד הלילה לרבנן דראב"ש לקמן דאינו ראוי למולו אז אינו מעכב דלא קרינן ביה המול לו כ"ז ואז כו' כדפריך רבא לעיל. וכן לכל האוקימתות מיירי בהאי גוונא:

17. מהרש"א חידושי הלכות מסכת יבמות דף עא עמוד ב

גמרא כגון שהיו אביו ואמו חבושין כו' ופרש"י חבושין בשעת עשייה ומצות מילה מוטלת עליהם כו' עכ"ל ויש לתמוה דהא אשה אינה חייבת למול את בנה דכתיב אותו ולא אותה כדאמרינן בפרק קמא דקדושין ויש לומר דהכא כיון דחייבת לעשות פסח מצוה נמי עליה למול בנה דמילת זכרים מעכבת נמי בה דהכי נמי מילת עבדים מעכבת בה כדמשמע בפרק החולץ מהא דאמר עבד איש ולא אשה כו' ע"ש:

18. ספר מנחת חינוך - מצוה ב - אות ט

מצאתי בספר המקנה לקדושין כ"ט ע"א בסוגיא דכל מצות האב על הבן, נתעורר באיזה דברים שכתבנו, אי עבד מחויב למול בעצמו, ולבנו של עבד כתב שם [בד"ה ונראה], משום דאין לו חייס פטור. ועי"ש [בד"ה גמרא] שכתב, הא דמבואר דמוטל על הבית דין, לאו דוקא בית דין, אלא על כל איש מישראל מוטל, כמו גבי כיסוי הדם. ודעתו שם [בד"ה שם] דאף דאין אשה מחויבת למול בנה, היינו בתורת חיוב בן, אבל היא בכלל כל איש מישראל, וכמו שהחויב מוטל על כל איש מישראל למול, כן החיוב מוטל על הנשים. וכיוון ג"כ [שם תוד"ה אותן] לסברת הטורי אבן הנ"ל דמילה לא היא מצות עשה שהזמן גרמא. ולא עיינתי שם היטב, ורק מראה מקום אני לך כדרכי בזה החיבור להביא הערות חדשות בעז"ה:

19. ערוך לנר על יבמות דף עא/ב

שם ברש"י ד"ה חבושין, מוטלת עליהם: ק"ק למה הוצרך רש"י לכך דכש"כ שאם אין מצות מילה מוטלת עליהם שלא תעכב העשייה גם מה שכתב והם אינם יכולים לעשות את פסחן הוא ללא צורך והל"ל למול את בנם, וי"ל דרש"י רצה לתרץ כיון דחבושין וע"כ עשו שליח לשחוט את פסחם א"כ אכתי למה לא תעכב גם מילת זכרים דהא יכולים לעשות שליח גם לזה כמו לשחיטת הפסח ולזה מפרש כיון דמצות מילה מוטלת עליהם א"כ מצוה בו יותר מבשלוחו כדאמרינן (ר"פ ב' דקדושין) האיש מקדש בו ובשלוחו מצוה בו יותר מבשלוחו וכן פסק הר"ם מרקנטי דהיכי שהאב יכול למול אסור ליתן בנו לאחר למול ולכן לא מוטל על האב לעשות שליח למול בנו דסובר שעדיין יהי' שהות ביום למול בעצמו כשיצא מבית האסורים או אם כבר הוא מילה שלא בזמנו למול בעצמו לאחר י"ט אבל פסחם אינם יכולים לעשות כשיצאו ולכן עשאו שליח לכך רק דלשון מוטלת עליהם אינו מדויק לפ"ז לפי מה שפי' המהרש"א דזה קאי לענין למול זכרים משום פסח דמצות מילה אינה מוטלת על האשה:

20. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף עא עמוד ב

שכן מצינו באבותינו שקבלו הזאה כשהם ערלים. פי' כי אבותינו היו טמאי מתים והוצרכו להזאה וקבלוה כשהם ערלים ועלתה להם אותה הזאה להתירם כשמלו מערלתם לאכול בפסח, וא"ת מהיכן היו אבותינו טמאי מתים, פרש"י ז"ל שהיו טמאים מחמת מתי מדבר, והקשו עליו ז"ל דבמתי מדבר לא נתעסקו בהם כי הם עצמם נכנסים לקברותיהם כשהם חיים כשהכרוז יוצא וכדאיתא באיכה רבתי, וי"ל דאפילו הכי לא סגיא שלא אהילו החיים עליהם כשהלכו לעסוק בהספד, וי"מ כי אבותינו היו טמאי מתים ממלחמות מדין ושאר מלכים שבעבר הירדן דאומות העולם מטמאים הם במגע ובמשא.

21. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף עא עמוד ב

ודלמא לא עבוד פסח כלל לא ס"ד דכתיב ויעשו בני ישראל את הפסח. ק"ל ומעיקרא היכי פרכינן לה כלל וזיל קרי בי רב הוא ועוד נימא דדלמא עבוד פסח אותם שהיו מיוצאי מצרים פחות מבן עשרים או יותר מבן ששים, ונ"ל דהכי פרכינן ודלמא לא עבוד פסח כלל אותם שהיו ערלים כשעלו מן הירדן, ופרקינן דהא כתיב ויעשו בני ישראל את הפסח אלמא רוב ישראל עשו אותו והנשארים מיוצאי מצרים לא היו רוב ישראל, ולהכי הדר פרכינן ודילמא פסח הבא בטומאה היה דהא רוב ישראל היו טמאים שלא היה להם פנאי ליטהר להזות.

22. בית הלוי בראשית פרשת לך לך פרק יז

(א) התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובייך. הנה בעיקר מצות מילה חקרו הראשונים ז"ל אם הוא בגדר הסרת החסרון, דהערלה הוא מום באדם הישראלי ובמילה מפרידים את החסרון ממנו, או אם הוא הוספת מעלה וקדושה וכמו כל מצות עשה שהם בקום ועשה שהם להוסיף מעלה וקדושה לאומה הישראלית. ובאמת דיש בה הני שני ענינים אלו יחד... והנראה דנוכל לומר דהני שני בחינות הם בחיתוך ופריעה. דהחיתוך הוא הסרת מעליו הערלה ובזה מוציא עצמו מכלל הכותים שנקראו ערלים כי כל הגוים ערלים ובחיתוך הוא מבדיל עצמו מהם, ואח"כ באה הפריעה והוא לאות ברית קודש להתקשר ולהתקדש בקדושת ישראל להיות עם אחד, ועל זה אנחנו מברכים בברכות המילה וצאצאיו חתם באות ברית קודש דהחיתוך של הברית באה ע"י הפריעה...

23. חידושי הרישב"א מסכת יבמות דף עא עמוד ב

א"ר יצחק לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו. ק"ל שהרי אמרו במדרש דלהכי כתיב גבי ישמעאל בהמולו את בשר ערלתו לפי שלא נתמעך ע"י אשה והוצרך לפרוע מילתו, וי"ל דהשתא סבירא לן דר' יצחק לית ליה ההיא דרשא ודריש את בשר ערלתו במילתא אחריתא, א"נ דאברהם אבינו מעצמו עשה כשם שקיים אפי' ערובי תבשילין.

24. תוספות מסכת יבמות דף עא עמוד ב

לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו - ומ"מ אברהם פרע מילתו אע"ג דלא נצטווה כדאמר בב"ר (פ' (ס"ד) [מ"ז]) דאפי' עירוב תבשילין קיים וא"ת אם לא ניתנה פריעה עד יהושע היכי גמרינן מיניה הא כתיב (ויקרא כז) אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה [1] ויש לומר דהלכה למשה מסיני הוא ויהושע אסמכיה אקרא.

25. חידושי הרישב"א מסכת יבמות דף עא עמוד ב

שנאמר בעת ההיא אמר ה' אל יהושע וכו'. וא"ת א"כ אף משה רבינו לא נצטווה עליה ואמאי נקט אברהם. וי"ל לפי שאברהם אבינו היה עיקר במצוה זו נקט ליה. וקשה הא אמרינן (שבת ק"ד א') אלה המצות [שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה], [2] וי"ל דכה"ג שהוא הכשר מצוה לא חשיב חדוש. [3] והנכון כי משה רבינו נצטווה שיעשו כן כשיכנסו לארץ ונגמר הדבר ע"י יהושע.

26. חידושי הרמב"ן מסכת יבמות דף עא עמוד ב

הא דאמרינן לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו דכתיב בעת ההיא, אי קשיא והא כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, [4] לא קשיא דמשה נצטווה, וכך אנו אומרים לא ניתנה לעשות פריעת מילה אלא ליהושע ולא לאברהם, ואע"ג דאמרינן בבראשית רבה הכא כתיב בשר ערלתו ולהלן הוא אומר את בשר ערלתו, אלא אברהם ע"י שנתמעך ע"י אשה, בשר ערלתו, אבל ישמעאל שלא נתמעך ע"י אשה, את בשר ערלתו, ופירש"י בפ"י התורה דישמעאל הוצרך לפריעת מילה, יש לומר לא נצטווה עליה אלא כענין שאמרו קיים אברהם אבינו עירובי תבשילין, ומ"מ בסוף ארבעים שנה נצטווה משה עליה בערבות מואב, דאי ס"ד מעיקרא, הוה להו ערלים והיאך אכלו פסח וקדשים, [5] א"נ על פי הדבור נצטוו עליה לעשותה בכניסתן לארץ. שעכשו אינו מלין. עיי' [3] לעיל

27. חידושי הרשב"א מסכת יבמות דף עא עמוד ב

לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו דכתיב בעת ההיא. ואי קשיא לך דהא כתיב אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש בה דבר מעתה, לא קשיא דמשה נצטווה אלא שלא נתנה לעשות אלא מיהושע ואילך. ואי קשיא לך הא דאמרינן בבראשית רבה הכא כתיב בשר ערלתו ולהלן את אמר את בשר ערלתו אלא אברהם אבינו ע"י שנתמעך ע"י אשה בשר ערלתו אבל ישמעאל שלא נתמעך ע"י אשה את בשר ערלתו ופירש"י ז"ל בפירושו התורה דישמעאל הוצרך לפרוע מילה, י"ל אע"פ שלא נצטווה קיים כענין שאמרו קיים אברהם עירובי תבשילין.

28. תוספות מסכת יבמות דף עא עמוד ב

מאי טעמא לא מהול - משמע דלא מהול כלל ובפרקי דר' אליעזר (פ' כט) משמע שמלו דקאמר מי מנה עפר יעקב ראה כל המדבר שהיה מלא מערלותיהן של ישראל ובמגלת סתרים דרבינו נסים נמי משמע שמלו ולא פרעו דכתב בהו כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעים מפני עינוי הדרך.

29. חידושי הרשב"א מסכת יבמות דף עא עמוד ב

מאי טעמא לא מהול... ואיכא למידק עוד דאמרינן באגדה רבי ישמעאל אומר וכי ערלים שמעו קולו של הקב"ה בסיני אלא נמולין היו שלא כתקנן והיו כורתין את הערלה ולא היו פורעין ולכך אמר הכתוב ולא מלו וכשבאו לארץ צוה הקב"ה ליהושע עשה לך חרבות צורים וכן עשה וקבץ כל הערלות ועשה אותן גבעה גדולה לכך נאמר אל גבעת הערלות, ועוד באגדה בפרקי רבי אליעזר כשבא בלעם ראה המדבר מלא ערלות של ישראל אמר מי יוכל לעמוד בזכות דם המילה המכוסה בעפר הארץ שנאמר מי מנה עפר יעקב מכאן התקינו שיהיו מכסין את הערלה עם הדם בעפר הארץ אלמא משמע דמהול, [1] וי"ל דמעמד הר סיני קודם נזיפתן היה והיו מלין עד שעת נזיפה ומדריש אגדה סבירא להו כמאן דאמר בגמרינן טעמא דלא מהול משום דלא נשיב רוח צפונת משום דנופין היו.

30. חידושי הרמב"ן מסכת יבמות דף עא עמוד ב

ומדריש אגדה [2] י"ל שהוציאו ערלותיהן ממצרים, או ערלות של אותן הנולדים קודם נזיפתן ראה אותו רשע

31. ספר בניהו בן יהוידע על יבמות דף עא/ב

לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו. נ"ל בס"ד, הטעם שיש יתרון במצווה ועושה, דאינו נמצא במי שאינו מצווה ועושה, ויש יתרון במי שאינו מצווה ועושה, שאינו נמצא במי שמצווה ועושה, ולכך עשה השי"ת שתים כאן, דעל המילה צוהו כדי שיהא מצווה ועושה, ועל הפריעה לא צוהו כדי שיעשנה מעצמו, ויהיה אינו מצווה ועושה, וידוע דאברהם אבינו ע"ה אף על פי שלא נצטווה על הפריעה קיים אותה וכמ"ש התוספות ז"ל:

32. עץ הדעת טוב (תהילים פרק קכד)

שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו וכו'. כבר ידעת כי הגליות אינם אלא ד'. בבל ומדי ויון ואדום. אבל עוד עתידין יש' להיות באחרית הימים בגלות ישמעאל כנז' בפרקי ר' אליעזר ובמדרשי רז"ל ובס' הזוהר סוף פ' לך לך ובענין משא דומה וכו'. ושם ב' לך לך אמר כי ישמעאל להיותו בן אברהם ונימול נק' פרא אדם ולא אדם גמור מפני שמל ולא פגע. אבל שאר ד' הגליות הן משולות אל החיות כנז' בס' דניאל. והנה דוד ע"ה נתנבא ברוח הקודש במזמור זה כל מה שישראל עתידין להיות בגלות הנז'. והנה בהיות ישראל בגליות הארבעה הם עתידין לומר לולי ד' שהיה לנו נא. כלו' עתה בד' גליות אלו היינו אובדין לגמרי כמ"ש אח"כ אזי חיים בלעונו וכו' וסרס את המקרא כאילו אמר ישראל לולי ד' שהיה לנו נא. ר"ל עתה באלו הד' מלכיות. אבל עוד יש גלות חמישי אחרון לכולם וקשה מכולם. והוא גלות ישמעאל הנק' פרא אדם כנ"ל ואינו נמשל אל החיות. ואז יאמרו ישראל באופן אחר. והוא לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם. כי להיותו אדם לסיבת היותו בן אברהם ויש לו זכות אבות כמו שמצינו שאמר לו ישמעאל [יהיה] לפניך, וגם יש לו זכות המילה. כי גם לסיבה זו נק' אדם ולכן גלותו תקיפה משאר ד' מלכיות. וכמ"ש רז"ל כי לכן נק' ישמעאל על שעתידין ישראל לצעוק צעקות גדולות בימי גלותו ואז ישמעם א-ל ויענם. ולפי ששאר האומות תמיד היתה בהם ממשלה על שאר אומות ולא כן ישמעאל שתמיד היו ערביים שוכני אהלים ומדברות ואין להם עסק עם זולתם. אלא נמשלים ללסטים היוצאים ומקפחים בני אדם וחוזרין לאהליהם וכמ"ש והוא יהיה פרא אדם ידו בכל וכו' ואח"כ עתידין למלוך על העולם ועל ישראל. לז"א בקום עלינו ע"ד מה שנת' בס' הזוהר על הפסוק ויקם מלך חדש דבקדמיתא הוה שפיל מכל אומיא והשתא קם למלוכה. וביאר את אשר יאמרו אז ישראל בגלות ישמעאל שקם הערבי ההוא נביאם משפלות גדול לרום מעלות כנודע. וזה אשר יאמרו אז לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם שהוא ישמעאל. אזי חיים בלעונו וכו' כלו' אזי בזמן זה הגלות הה' הוא משונה מכל מה שעבר. כי אז חיים היו רוצים לבלוע אותנו ע"ד ותבלען השלבים וכו' ולא נודע כי באו אל קרבנה וכו' כי ח"ו בחרות אפם בנו רצונם למחות שם ישראל מתחת השמים כדמיון הדבר הבלוע שאין מציאותו נודע כלל וכאילו לא היה כנז'.... משא"כ בגלות ישמעאל שעתידין להצר את ישראל צרות קשות ומשונות לא נראו כמותם כנ"ל בשם רז"ל שלכן נקרא שמו ישמעאל. וא"כ אנחנו לא נדע מה נעשה. ואין לנו תקוה אחרת זולתי שנבטח בשמו הגדול ית' שיושיענו מידם. וז"ש עזרנו בשם ד' וכו'. כלו' סיבת בטחוננו בו ית' הוא. לפי שהוא אשר עשה את השמים ואת הארץ. ונודע כי לא בראם אלא בשביל ישראל שיקיימו את התורה כמ"ש רז"ל על בראשית ברא וכו' בשביל התורה שנק' ראשית. ובשביל יש' שנק' ראשית. וכמ"ש אם לא בריתי יומם ולילה חקות השמים וכו'. וא"כ מוכרח הוא שיעזרנו מידם ויגאלנו גאולה שלימה העתידה במהרה בימינו כדי שיהיה קיום לשמים ולארץ כנז'. כי אין להם קיום זולתי ע"י ישראל.

33. חידושי הריטב"א מסכת יבמות דף עא עמוד ב

איבעית אימא משום חולשא דאורחא. פ"י שהדרך סכנה להמול וכיון דע"פ ה' יחנו וע"פ ה' יסעו לא היו יכולים למול ע"מ להתעכב עד שיתרפא, וא"ת א"כ למה נענש מרע"ה על ערלת בנו לפי שלא מל אותו בדרך, י"ל לפי שהיה יכול להתעכב במקום אחד עד שיתרפא הנמול שהרי לא קבע לו הקב"ה זמן לשוב למצרים.

34. שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן רח

הרב הגאון המופלג ומפואר רם ונשא וגבה מאוד כש"ת מו"ה צבי הרש חיות נ"י אב"ד דק"ק זאלקווי יע"א: ...וראיתי בספר כתב איש ריבנו ערער יתערער, כי נתעורר הרי במדבר מלו' הלויים מ' שנה ולא נסתכנו ואיך הניח מרע"ה את הישראלים ולא זרזם על המילה יקבל הרובה את תשובתו, אין ספק כי למול וליצא בדרך סכנה היא לולד, שהרי על כן נתעצל מרע"ה על המילה ונענש על שעסק במלון תחלה [נדרים ל"ב ע"א], אבל עכ"פ ברור הוא כי סכנה לולד למול וליצא בדרך, והנה במדבר שלא ידעו עת נסיעתם, שאפילו בקדש אשר ישבו ימים רבים מ"מ הם היו מעותדים בכל רגע לנסיעה בנסוע הענן ויש אשר יהי' על המשכן לילה ויום וגו' [במדבר ט' - כ"א], ואם כן לא היו יכולים למול דלמא מיד אחר המילה יסע הענן, ובכל זאת מציאת מצרים עד שניזופו למקום בעגל או במרגלים כל זמן שנשב להם רוח צפונית אשר יש בו תרופה לחבולה מלו כולם כמבואר ר"פ הערל [ע"ב ע"א], אך מניפה ואילך שלא נשב רוח צפונית וגם היו בדרך, אסורים היו למול עצמם, ואילו היו רוצים היה מרע"ה מוחה בהם. ונשאר הקושיא על הלויים איך הניחם מרע"ה למול ולסכן בניהם, לזה י"ל, דיש לחקור וכי ס"ד שכל מ' שנה נשתנה סדרי בראשית ולא נשב רוח צפונית בכל העולם מ' שנה והיה נס זה יותר מהעמדת השמש ליהושע בן נון יום תמים, [יהושע י"ג], ועוד דקדוק לשון הש"ס לא נשב להם רוח צפונית מה לשון להם, ולחד לישנא בגמ' שם לא נשב כי היכי דלא לבדרי ענני כבוד. לכן נלפע"ד אלו ואלו דברי אלקים חיים, דהנה רוח צפונית המנשב בעולם מרפא אפילו השוכבים בביאת דשישא, כי עכ"פ נכנס בין בתרי נקבי הפארוז ואיהו דידי' עביד, אך לכנוס בין בתרי ענני כבוד שהיו מלובטים ומדובקים זה בזה אדוק היטב דלא לבדרו ענני כבוד ועפ"י טבע עוצם אדיקותם לא היה אפשר לרוח צפונית לכנוס בניניהם אם לא יתפרדו זה מזה, ומ"מ כל זמן שלא היו נזופים נעשה להם נס ונשב להם דייקא רוח צפונית או דבר אחר כיוצא בו, ונכנס בחדרי משכבי הילדים הנימולים ונס זה נעשה למחנה ליום כל מ' שנה והיו מחוייבים למול, אבל ישראל שהיו נזופים לא נעשה להם נס להכניס רוח צפונית בין הבתרים ע"כ מדינא היו אסורים למול בניהם.